

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. birželio 12 d.

Nr. 114 (24)

Saturday supplement June 12, 1999

No. 114 (24)

Laužas ant Salduvės kalno

1998 m. birželį sukako lygiai pusė amžiaus, kai ant Salduvės kalno prie Šiaulių sovietiniai okupantai ir jų talkininkai sudegino „Žiedo“ knygynui ir jo savininkui Feliksui Maksvyčiui priklausiusias knygas — iš viso per 200,000 egzempliorių. Apie tą nepagrastą laužą, negesusių keletą dienų, yra pasakoję senesnieji šiauliai.

Liudo Jakavičiaus pavyzdys

F. Maksvytis — suvalkietis, zanavykas. Knygų leidyboje bei prekyboje šis žmogus yra nuveikęs bene daugiausia. Pradedant 1933 m., kai Šiauliuose įkūrė „Žiedo“ knygyną, jo iniciatyva buvo spausdinamos ir platinamos maldaknygės, žodynai, literatūra vaikams, kalendoriai, kitokio pobūdžio knygos.

Savo verslą pradėjo, baigęs gimnaziją ir kiek pasimokęs Klaipėdos prekybos institute. „Žiedo“ knygyną atidarė, šiek tiek sutapęs pinigų bei paimęs kreditą. Dalį knygų spausdino Šiaulių „Titnagė“, dalį — Telsių vyskupijos spaustuvių. Vien maldaknygės F. Maksvytis leido šešių pavadinimų, jos buvo skirtos vaikams, jaunimui, inteligentijai, senesniems. Jas rašė Telsių kurijos kancleris Rapolas Rudis, buvęs vienuolis dominikonas Kazimieras Dunauskas. Maldaknygės tvirtinavo Telsių vyskupas Justinas Staugaitis.

Tuo metu jaunajam F. Maksvyčiui Šiauliuose didžiausias konkurentas buvo Liudas Jakavičius-Lietuvanis. Jis čia persikėlė 1919 metais iš Rygos, kur apie dvidešimt metų turėjo knygyną ir spaustuvių. Laikraščio „Rygos naujienos“, įvairių kalendorių ir knygų leidėjas, aktyviai kovojęs dėl lietuviškos spaudos atgavimo carizmo metais, neslėpė savo patirties nuo jaunojo kolegos, išmokė nemažai naudingo. L.

Jakavičiaus knygynas „Lietuva“ 70 metų sukakties proga pelnė valstybinį apdovanojimą už aktyvią veiklą dėl lietuviško spaudos atgavimo ir produktyvią lietuviškų knygų leidybą. Gedimino ordiną įteikė pats prezidentas Antanas Smetona.

F. Maksvytis perima leidybinę veiklą

Likimas buvo palankus F. Maksvyčiui. Tuo metu subankrutavo ne vienas knygynas, jam sekėsi. Tai matydama senasis L. Jakavičius 1938 metais perleido F. Maksvyčiui ir knygyną, ir savo penkių kalendorių bei knygų leidybą. L. Jakavičius apie savo gyvenimą parašė atsiminimus, juos pavadindamas *Lietuvos dievai dėkoja, kad padėjote kovoti už lietuvišką spaudą su rusų žandarais*.

Istoriniu požiūriu vertingus atsiminimus F. Maksvytis išleido 10,000 egzempliorių tiražu. Deja, tik nedaug to tiražo knygų spėta išplatinti — jos pasirodė labai nepalankiu metu — 1940 m. birželį. Teko jas paslėpti, tikintis geresnių laikų. O pats L. Jakavičius tais metais su šeima išsikėlė į Anykščius, neilgai begyveno — mirė 1941 m. liepos 12-ąją.

Per dešimtmetį — beveik pusė milijono tiražas

Tik atsitiktinumo dėka 1940-aisiais F. Maksvytis išvengė Sibiro. Karo metais jis tęsė pamėgtą knygiaus darbą. Yra išlikę įdomus dokumentas — kauniškame laikraštyje *Ateitis* 1943 m. lapkričio 29-tąją išspausdintas Myk. Ryliško, poeto Fausto Kiršos tekstas apie tai, ką Šiauliuose per dešimt metų pavyko nuveikti knygyno „Žiedas“ savininkui bei knygų leidėjui F. Maksvyčiui. Jame, be kita ko, rašoma: „F. Maksvyčiui per dešimt metų dirbant labai įvairiose sąlygose ir permainose vis dėlto pasisekė išvartyti

platų darbą spaudos dirvoje. Atspaudinta: 1. Maldaknygių — 17,1200 egz. 2. Įvairių knygų — 28,500 egz. 3. Vaikų literatūros — 28,000 egz. 4. Žodynų — 17,000 egz. 5. Kalendorių — 179,000 egz. Iš viso 424,050 egz. Visas minėtų knygų tiražas išplatintas. Kitų leidyklų leidinių „Žiedas“ išplatino apie 800,000 egz. Tas rodo nemenką „Žiedo“ pajėgumą, skirtą kultūrai. Kaip daugelis knygynų „Žiedas“ vertėsi ir rašomųjų dalykų prekyba. Senais laikais F. Maksvytis savo prekybos reikalais palaikė santykius su Vokietija, Čekoslovakija, Prancūzija, Italija ir kitomis valstybėmis“.

Pats F. Maksvytis prisimena, kad „Žiedo“ dešimtmetis, vykęs jo namuose Vaisių gatvėje 26, buvo labai iškilmingas. Jame dalyvavo daug bičiulių, visi Lietuvai žinomų garbingų žmonių: rašytojai — Faustas Kirša, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, Jonas Marcinkevičius, Anatolijus Kairys, dr. Domas Jasaitis, Varpų almanacho mecenatas, svečiai iš Kauno — Operos ir baletu teatro — solistas Antanas Kucingis ir E. Kardelienė bei kiti.

Degantias knygas saugojo rusų kareiviai

Tai buvo paskutinė šventė šiuose namuose. Matant, kad vel gresia rusų okupacija, dalis knygyno turto buvo išvežta paslėpti į Luokę pas Kazimierą Dunauską. Nors knygyno pastato bombos nesunaikino, nemaža dalis knygų, čia apsilankius jau naujiems „svardariams“, buvo sutrypta, sumindyta, suplėšyta. Apie prekybą maldaknygėmis arba nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu išleistomis knygomis nebebuvo nė kalbos. Jas išdalinė į namus ir išslapstė.

Tą 1948-ųjų birželio vakarą, prieš baisiojo užsienio pradžią, pas F. Maksvyčių užsuko kairiarmė Guzinskienė iš tos pat Vaisių gatvės. Pas ją antra-

Nuotr. Juozo Kregždžio.

jame namo aukšte gyveno enkavedistas, jis ir šnipstelėjo: „Naktį veš“.

Žmona su vaiku nedelsdama išsirodė į kaimą prie Ariogalos, o F. Maksvytis su jų name gyvenusiu nuomininku inžinieriumi naktį praleido ligoninėje pas pažįstamą gydytoją.

Rytą gatvėje šalia banko sustabdo nepažįstama moteriškė ir sako: „Ponas Maksvyti, į namus neikit. Jūsų namas apstatytas kareiviais“.

Namuose likusi dukra. Ką daryti? Nueina pas bičiulį — buvusį Mokytojų seminarijos direktorių Tarvydą, paprašo, kad šis surizikuotų ir nuejės prie jų namų šnipsteltų: „Tėvas laukia pas Motiejaičius“. Dukra netruko atbėgti. Pernakvojė išvažiuo į Mažeikius. Savo namuose daugiau neteko nakvoti.

Tai, kas atsitiko po to, pasakojė kaimynai, bičiuliai, pažįstami. Jo bandytas išsaugoti knygas dvi dienas vertė į sunkvežimius ir vežė į Salduvės kalną. Paskui apipylė benzinu degino. Žmonių arti neprileido. Degantias knygas saugojo rusų kareiviai.

Tarp tų maždaug 200,000 egzempliorių buvo nemažai itin vertingų. Ypač tos, kurios buvo iš L. Jakavičiaus kolekcijos: *Aušros*, *Varpo*, *Tėvynės sargo* komplektai, 11-os metų *Rygos naujienos*, Valančiaus, Daukanto knygos. Degė ir L. Jakavičiaus *Lietuvos dievai dėkoja, kad padėjote kovoti už lietuvišką spaudą su rusų žandarais*, dailiais odos viršeliais irištos maldaknygės, knygos vaikams, nemažai leidinių apie spaudos draudimo laikotarpį, knygos, turėjusios didelės reikšmės lietuvių kultūros istorijai ir tautinei savimonei.

Maksvyčių namus užėmė M. Šumauskas

Netrukus po baisiojo knygų laužo Salduvės kalne Maksvyčių namuose apsigyveno Motiejus Šumauskas su šeima, atvykęs čia kaip srities

kompartijos pirmasis sekretorius.

F. Maksvyčiui vis dėlto pavyko išsiskirti nuo Sibiro. Jis mano, kad todėl, jog vis kėlėsi iš vieno miestelio į kitą.

L. Peleckis-Kaktavičius „Lietuvos aide“ Nr. 88 išspausdino straipsnį „Dar ir dabar senasis knygynas sapsnuoja deginamas knygas Salduvėje“. Prisimenu ir aš. Atrodo, kad dar vakar mano tėvas padėdavo knygyno savininkui paruošti vaikų žaidimams spalvotus „kauliukus“ („Žmogau nepek“). Mat po karo sunku buvo gyventi ir tėvui teko užsiimti medžio tekintojo darbu, kad išmaitintų savo šeimą. 1948 m. degė ne tik Salduvės kalne padegtos knygos — pirmiau degė ir pats „Žiedo“ knygynas. Į Salduvės kalną didesni vaikai valtimi persikeldavo per ežerą. Dažnai iš degancio laužo iškrapštydavome ir dar nespėjusių sudegti vaikiškų knygelių. Atsimenu vieną tokią — ploną, spalvotą, apie stiriuką. O kaip būdavo smagu žiemos vakarais leistis su rogutėmis nuo Vaisių gatvės kalno... Nr. 26, tai iš ten buvo išvežamos knygos sudeginimui ant Salduvės kalno.

Apie žmones, apie atmintį

Nepaprastas dalykas atmintis. Bėga metai, didindami mus supančių žmonių būrį, o ji tebesergsti anksčiau sutiktuosius, su kuriais lemtis susaisė ypatingai. Ir įvykius, susijusius su praeityje sutiktaisiais, prisimename geriausiai. Taip mintiju klausydama senų laikų knygiaus Felikso Maksvyčio, „Žiedo“ knygyno savininko, dorai dirbusio dar ir leidėjo darbą. Kad toji veikla buvusi naši, liudija jos dešimtosioms metinėms skirtas *Ateities* dienraštyje išspausdintas Fausto Kiršos straipsnis, pabrėžęs, kad vo-

kiečių okupacijos metais knygynas nebuvo užsidaręs, o Feliksui Maksvyčiui per dešimt metų pavykė išspausdinti 171,200 egzempliorių maldak-

KAZYS BRADŪNAS

BARBARAI BIJO RAIDĖS

*Barbarai bijo raidės:
Teisyno degintam moly
Maldos pergamente,
Eilėraščių knygoje
Ir Šventraščio ištraukos nuorašo
Skauteleje.*

*Barbarai dreba prieš raidę,
Kuri išmuša durklą,
Švelniai užgauna lyrą
Ir moko žodį skanduoti
Giesmei.*

*Ir barbarai iš pasalų
Raidę pasmaugia,
Kanopom sutraiško sąnarius
Ir įmeta ugnin.*

*O raidė vel gyva —
Lyg legendinis paukštis,
Kyla liepsnų sparnais
Ir nusileidžia
Kalėjimo sienoje
Laisvę šaukiančiu įrašu.*

nygių, 28,500 egz. įvairių knygų, 17,000 egz. žodynų, net 179,000 egz. kalendorių, kad „Žiedas“ išplatino net 800,000 egz. kitų leidyklų leidinių. Tačiau kalbai nukrypus į anas jaunas, sumanymų pilnas dienas, *niaukiasi* pašnekovo veidas. Yra dalykų, kurių negali neprisiminti, apie kuriuos negali nekaltėti. Knygos žmogui Feliksui Maksvyčiui — toks skaudus prisiminimas. O tas skaudus prisiminimas yra lauzas ant Salduvės kalno, kuris visai prie Šiaulių. Nepaprastas tai buvęs laužas, nes jame degė knygyno turtas, jo perimto iš Liudo Jakavičiaus, iš Lietuvos slapyvardžiu parasišėjusio varpininko — žurnalisto ir redaktoriaus. Savo veikla Liudas Jakavičius spartino ir artino lietuviškos spaudos atgavimą, o 1904-1918-aisiais Rygoje redagavo ir leido įvairiausių lietuviškų spausdinių. Būtent šis žmogus, jausdamas, jog mažta jo jėgos, dairydamas darbo tęsėjo, numatė, kad juo galėtų būti Feliksas Maksvytis — žmogus, gimęs po knygos zenklu.

— Ar įsivaizduojate aštuonis sunkvežimius knygų, kurios virto pelenais? — klausia Feliksas Maksvytis, ūmai kimtelėjusiu balsu. Ir nuo to klausimo nėra kur dėtis, — šitiek metų — nuo 1948-ųjų — žmogus sielvartauja. Sielvartauja ne dėl materialinės netekties, o dėl kur kas didesnio praradimo: juk degė *Varpo*, *Aušros*, *Tėvynės sargo* rinkiniai, daugybė retų leidinių, turėjusių išskirtinę tautinės savimones žadinimo misiją.

Įspėtas apie pavojų, F. Maksvytis kurį laiką slapstėsi, dažnai keitė darbovietes. Jo namą Šiauliuose nusizūrėjo vienas partinių šulų, — jam, beje, daug kas tiko tuose namuose...

Tiesa, likimas buvo maloningas F. Maksvyčiui — jam pavyko išvengti tremties, kalėjimų. Iki šiol Valerijus ir Feliksas namuose dažnai kalbama apie knygas, vėl susikaupę biblioteka, vaišinga namų šeimininke pasiūlo visada svečių kvapnios kavos, pyragaičių. Greičiausiai šiuose svetinguose namuose vyraujančios atmosferos pasiilgęs tėvynės

ramybę atranda ir senieji dar Šiaulių laikotarpio bičiuliai — Čikagoje gyvenantis poetas vertėjas profesorius Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, rašytojas Anatolijus Kairys. Jų knygos leidžiamos ir mūsų leidyklose. Labai dalykiškai prie tautiečių kūrybinio sugrįžimo gimtinėn prisideda ir Feliksas Maksvytis, — ne viena jų pirmiausia ir buvo apsidžiaugta šiuose namuose. Čia buvo skaitoma spaustuvės dažais kvepianti prof. Alfonso Tyruolio-Šešplaukio sudaryta ir išversta Vakarų poezijos antologija, kuri, kaip ir antologija *Nemarioji žemė*, pristatė mums nepažįstamo kūrėjo kraitį, kauptą Vakaruose. Šiose knygose — daugybės metų kantrus trūsas, kurio dėka viena po kitos rodėsi ir Anatolijaus Kairo knygos..., o patiam Feliksui Maksvyčiui labai rūpi priminti šviesų Liudą Jakavičių, pats kaupia apie jį prisiminimus. Tiesa,

metai, jau šlubuojanti sveikata daugelio darbų atsakyti vertia. Tad ir šie žodžiai tebūna paskatinimas Liudo Jakavičiaus-Lietuvanio gyvenimu ir veikla susidomėti praeities tyrinėtojus. O pats Feliksas Maksvytis vis prisimena jo žodžius: „Aš jau praeities žmogus ir gyvenu tik praeitymi. Šių dienų gyvenimas yra mūsų rankose. Mano noras, kad jūs bent kiek pasimokytumėte iš mūsų darbų tėvynės meilės ir dirbti jai“.

Feliksas Maksvyčio atsiminimai.

Maldaknygių, knygų ir žurnalų laužas. Kaunas. „Aušra“, 1998

Nuotr. Balio Buračo.

LIETUVIŠKI KĖSTUČIO STANČIAUSKO PROJEKTAI

Žymusis džiazo bosistas Kęstutis Stančiauskas vaikystėje visai negalvojo, kad bus muzikantas. Pūsti trimitą jis pradėjo būdamas septynerių – lankė Cicero Šv. Antano parapijos pradžios mokyklos orkestrą, po to – Marquette Parko mokyklos orkestrą, tačiau greitai jį metė. Antraisiais gimnazijos metais Kęstutis bendraklasis pakvietė jį ateiti į visiškai kitą, ne mokyklinį ansamblį. Prieš tai vakarą pasirepetavęs, būsimasis muzikantas kitą dieną tapo profesionalaus, trylikos žmonių ansamblio „Snukst“ (jo savininkas buvo lietuvis Šniukšta, tačiau orkestre niekas nekalbėjo lietuviškai) trimitininku. Šis orkestras, Kęstutis žodžiais tariant, buvo visko pagrindas ir pradžia.

Orkestro muzikantai grojo įvairiausiose renginiuose įvairiausių tautų, įvairiausio stiliaus muziką. Kiekvieną savaitę būdavo surengiami 2-3 koncertai, jie vykdavo įvairiausiose Čikagos vietose – vieną naktį gražioje, prašmatnioje salėje, kitą – paprasčiausioje smuklėje. Grojimas orkestre suteikdavo didelio malonumo ir savarankiškumo, – juk už koncertus mokėdavo! „Snukst“ orkestrą Kęstutis lankė iki pat gimnazijos pabaigos. Paskutiniaisiais mokslo metais būsimasis muzikantas pradėjo lankyti konservatoriją, mokytis kompozicijos, fortepijono. Jis pajuto, jog muzika pradėjo jį ypatingai traukti, ir nusprendė, kad konservatoriją lankys ir toliau.

„Coffee House“

Baigęs gimnaziją, Kęstutis ne tik pradėjo studijuoti muziką, – jis pradėjo gyventi savarankiškai ir išsinuomuoja butą. Vieną vakarą, sugrįžęs namo, laiptinėje susitiko nepažįstamą žmogų, kuris paklausęs, ar Kęstutis ešas muzikantas, iškėlė jam bosinę gitarą. Daugiau to žmogaus jaunasis muzikantas niekada gyvenime nematė, tačiau su bosine gitara jau nebesiskyrė.

Kęstutis norėjo groti džiazą – taigi su draugu Robert Mortier (kuris, beje, džiazą groja ir dabar) atidarė savo kavinę, pavadinę ją „Coffee House“. Muzikantai gamino kavą, grojo džiazą ir norėjo daug ką išbandyti. Tuo pat metu Kęstutis tęsė savo studijas konservatorijoje – studijavo fortepijoną, kompoziciją, anglų kalbą. Trimito pamokas jaunajam muzikantui dėstė Čikagos simfoniniame orkestre grojęs C. Geyer, mušamųjų mokytoju buvo to paties orkestro narys R. Knap. Jis ir supažindino Kęstutį su džiazo muzikavimo paslaptimis. Tuo metu, 1968-1969-aisiais, vyravo nuomonė, kad rimtas muzikantas džiazo negroja.

Klajonėse

Neilgai trukus Kęstutis sugalvojo, jog jį džiazo ansamblis turėtų važiuoti koncertuoti į New Yorką, Bostoną, o gal net ir į Europą. Nuvykę į netoli Bostono esantį Vermont miestelį, jie surengė koncertą, o po to sugalvojo pasiūlyti ilgesniam laikui. Vermonte ansamblis išleido pirmąją savo plokštelę ir pavadino ją „Eckankar“. Šis žodis reiškė dvasinį ieškojimą, o plokštelė buvo įrašytas Kęstutis ir jo draugo džiazo kompozicijos.

Vermonte muzikantai taip pat bendradarbiavo su teatru – jie parašė muziką Brandeis

University pastatytam J. W. Goethe „Faustui“ ir ją atliko. Kęstutis tuo pačiu metu lankė New England konservatoriją.

Iš Bostono ansamblis nuvyko į New Yorką, kur 1971 m. muzikantai išsikirstė, visi patraukė savo keliais. Kęstutis sugrįžo į Čikagą ir paniro į „verdantį“ muzikinį gyvenimą – grojo su įvairiausiais muzikantais įvairiausiose vietose. Grojo trimitu ir bosine gitara. Po to trumpam nuvyko į Vermontą, o iš ten visam laikui sugrįžo į Čikagą.

Į Čikagą sugrįžus

1974-1975 m. Čikagoje Kęstutis įkūrė savo džiazo ansamblį „Streetdancer“, kuris gyvuoja iki šiol. Ansamblio pavadinimas gimė iš Kęstutis poezijos, kurią jis – tik sau – rašo anglų kalba.

Ką tik susikūrusi grupė „išisuko“ ir muzikinį gyvenimą, išleido savo plokštelę. Iš viso „Streetdancer“ ansamblis išleido 4 plokšteles, vieną kompaktinę plokštelę įrašė pernai. Džiazo scenoje Kęstutis susitiko su žymiais džiazo atlikėjais Miles Davis, Chick Corea. Koncertai su jais, muzikanto žodžiais tariant, buvo kaip sapnas.

Kęstutis ne tik grojo – Čikagos teatrams „Organic theatre“, „Goodman theatre“, „Chicago contemporary dance theatre“ jis rašė muziką ir ją atliko. Sugrįžęs į Čikagą, Kęstutis jau grojo tik bosine gitara.

„Streetdancer“ ansamblio nariai, Kęstutis žodžiais tariant, yra aukščiausio lygio džiazo muzikantai ne tik Čikagoje, bet ir visoje Amerikoje. Dažniausiai jų grupė koncertuoja penkiese, o jų atliekamas džiazas priskiriamas „progressive jazz“ krypčiai. Nuo pat „Coffee House“ laikų „Streetdancer“ ansamblyje groja Robert Long. Kartais Kęstutis koncertuoja ir su kitais muzikantais, kurie taip pat turi savo grupes, taip pat leidžia savo plokšteles.

Lietuviški projektai

„Streetdancer“ grupės įkūrėjas Kęstutis Stančiauskas sako, jog jo grupės nariams visada įdomūs jo lietuviški projektai.

Praėjusių metų rudenį Čikagoje kartu su „Streetdancer“ muzikantais koncertavo Lietuvos džiazo žvaigždė Neda Malonavičiūtė. Visi kartu jie grojo ne tik Jaunimo centre, bet ir keliuose Čikagos klubuose. Pagrindinis šio reginio tikslas buvo išgauti lietuviško ir amerikietiško džiazo derinį.

Kęstutis Stančiausko nuomone, amerikietiškas ir europietiškas (arba lietuviškas) džiazas skiriasi. Amerikietiško džiazo tikrasis pamatas – bliuzas ir jo afrikietiškas ritmas (dabar jau susimaišęs su Pietų Amerikos, Kubos, Brazilijos muzika). Amerikietiško džiazo ritmas – gyvas, įvairus, spalvingas. Europietiškas džiazas nėra blogesnis, jis tik gal kiek kitoks – gal kiek švelnesnis, abstraktesnis, taip stipriai nepaveiktas bliuzo.

Koncertas su Lietuvos roko dainininku Andriumi Mamontovu buvo antrasis K. Stančiausko ir jo grupės „Streetdancer“ lietuviškasis projektas. Neatvykus A. Mamontovo muzikantams, ansamblio nariams reikėjo greitai išmokyti Andriaus atliekamų dainų partijas. Kęstutis manymu, Andrius Mamontovas – tikras roko muzikos talentas, jį galima lyginti su roko dainininku

Kęstutis Stančiauskas, grojantis su savo džiazo grupe „Streetdancer“, Balzoko muziejuje buvo surengęs neįprastą spektaklį, pavadintą „Living spirits“ arba „Mincių teatru“. Jame susivienijo muzika, poezija ir šokis. Šis netradicinis renginys ši rudenį turėtų būti pakartotas Lemonte ir Čikagos centre – Chicago Cultural Center.

Nuotr. Jono Kuprio

kais iš Anglijos ir Amerikos.

Trečiajame, netradiciniame lietuviškame Kęstutis Stančiausko projekte susiliejo džiazas, šokis, poezija, susivienijo įvairių kartų menininkai. Renginyje, pavadintame „Living spirits“ arba „Mincių teatru“, savo eilėraščius skaitė poetė Eglė Juodvalkė, lietuvių poetų ir rašytojų kūrinius – Rūta Mockuvienė, Aušra Veličkaitė ir Audrė Budrytė, vaidino ir šoko aktorai Haroldas Šilionokas, Vaidas Petkevičius ir „Streetdancer“ ansamblio muzikantas T.S. Henry Webb. Rytis Januška kurė šviesų žaismą, o Kęstutis grupę grojo savo džiazą. „Džiazas, – sakė Kęstutis, pasakodamas apie šį netradicinį sumanymą, – tai dialogas, kurio metu muzikantai „kalbasi“, ir ritmą turi ne tik muzika, ritmiškai pulsuoja poezija ir šokis“. Moterų skaitoma eilė ir jų balsai skambėjo lyg džiazo ansamblio instrumentai, o pats kūrimo, improvizacijos procesas buvo įdomiausias dalykas. Muzikanto manymu, svarbu ir tai, kad spektaklyje vienijosi ne tik menas, čia bendros kalbos ir temos ieškojo visi lietuviai – ir išieivai, ir neseniai iš Lietuvos atvykusieji. Beje, šis netradicinis spektaklis galbūt ši rudenį vėl bus pakartotas Lemonte ir Čikagos centre – Chicago Cultural Center.

Kęstutis nuomone, išieivijos ir Lietuvos lietuviai turėtų daugiau bendrauti, vienas kitam padėti. Tam jie turėtų išnaudoti bet kokią pasitaikančią progą, nės jų čia, Čikagoje, yra tiek daug. „Lietuviybė, – sakė jis, – tai ne koks nors muziejinis eksponatas, bet gyvas, nuosirdus bendravimas, o mano lietuviški projektai yra mažas žingsnelis to bendravimo link“.

Svajonė

Kęstutis Stančiauskas gimė Vokietijoje, o užaugo Amerikoje. Jis dar niekada nematė Lietuvos. Savo tėvų giminės vaizdą jis susikūrė iš knygų ir pasakojimų. Lietuvą Amerikos lietuviams daugiau suprantama, o ne įsivaizduoja. Apie dabartinę Lietuvą jis sakosi daug sužinojęs ir iš Lietuvos atvykusių muzikantų, su kuriais teko kartu groti. Kęstutis džiaugiasi, matydamas, jog visi lietuviai labai skirtingi, ir džiaugiasi, jog šis skirtumas egzistuoja.

Kęstutis Stančiausko svajonė

– savo akimis pamatyti tėvų žemę, o ten nuvykus, savo džiazą groti lietuviškame džiazo festivalyje.

Emilija Andrulytė

TAI IR LIETUVOS ISTORIJS DALIS

Birželio 5 d. Chicago Art Institute patalpose, Michigan Ave ir Adams Str., Čikagos vidurmiestyje, atidaryta viduramžių Lenkijos meno paroda, pavadinta „Sparnuotų raitelių šalis: Lenkijos menas 1672-1764 metais“. Parodoje eksponuojama apie 150 įvairių paveikslų, stiklo, auksu, sidabro papuošalų, baldų, tekstilės pavyzdžių, ginklų, skulptūrų ir kt., sukurtų minėtų dvejų šimtmečių laikotarpiu.

Galima sakyti, kad parodoje sutinkame ir Lietuvos istorijos dalį, nes tuo metu Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė buvo Liublino unija pririnkta prie Lenkijos karalystės. Nors Lietuva turėjo tam tikrą savi-valdą, abiejų valstybių valdovai daugiausia sėdėjo Krokuvoje, tad ten ir kituose Lenkijos miestuose bei pilyse buvo kaupiami įvairūs lobiai, meno kūriniai, ne tik iš visos Europos, bet ir iš Rytų, kur ši milžiniška šalis turėjo daug valdų ir kitokių ryšių.

Parodą verta aplankyti ir dėl eksponatų, ir dėl to istorinio laikotarpio ryšio su Lietuva. Muziejaus valandos pirmadienį, trečiadienį, ketvirtadienį ir penktadienį (taip pat švenčių dienomis) yra nuo 10:30 val. r. iki 4:30 val. p.p.; antradieniais – nuo 10:30 val. r. iki 8 val. vak. (antradieniais už įėjimą nereikia mokėti), o šeštadieniais ir sekmadieniais muziejus atidarytas iki 5 val. p.p. Paroda tęsis iki rugšėjo 6 d.

LORDUI YEHUDI MENUHIN SKIRTAS KONCERTAS

Pianistas Gabrielius Alekna, pirmasis Lietuvos muzikas, studijuojantis garsiojoje New York Juilliard School ir gaunantis visas mokslo išlaidas padengiančią stipendiją, vasario 26-27 dienomis dalyvavo Tarptautiniame Hilton Head pianistų konkurse, kuris vyko Hilton Head Island (North Carolina). Iš beveik 100 pianistų, atsivertusių savo atliekamos muzikos įrašų, buvo at-

SPALVŲ IR LINIJŲ ERDVĖJE

Prieš savaitę Čiurlonio galerijoje atidaryta dailininkės Eglės Bredikienės kūrinių paroda. Tai jau antroji personalinė dailininkės paroda. Pirmąją prieš metus laiko Čikagos meno mėgėjai galėjo pamatyti toje pačioje galerijoje.

Šioje parodoje eksponuojamus darbus galėčiau paskirstyti į keletą ciklų: ornamentinius, augalinių motyvų, kriauklių, drugelių ir ciklų, kuriame atsiranda žmogaus figūra, šiuo atveju – moters. Norėčiau papasakoti apie Eglės kūrybinę biografiją. Eglė dailę studijavo Lietuvoje. Pradžioje ji įgijo odininkės specialybę aukštesniojoje Kauno meno mokykloje, vėliau tekstilinėms – Vilniaus Meno akademijoje. Kaip odininkė, ji turi nemažą patirtį, yra sukūrusi įvairių funkcinių ir dekoratyvinių odos dirbinių.

Rastarojo meno dailininkės kūrybą galėčiau susieti su jos patirtimi, kurią įgijo, dirbdama kaip odininkė ir tekstilininkė. Piešinių ornamentika, linijos, spalvinis plėmus be tarpikali galima vaizduoties perkelti į jau nuostatus kilimus. Šią retą techniką, kuria dabar dailininkė kuria, ji yra naudojusi anksčiau, kuomet ruošė projektus ir eskizus bosimiems tekstilės darbams.

Dirbdama šia technika, dailininkė naudoja vašką, temperą ar guašą. Dažų sluoksniai dėdami vienas ant kito, raizmos linijos, kurios, persipindamos viena su kita, palieka išpūdi, tarsi siūlai ar audinių sluoksniai dengtu vienas kitą, iš to išaugindami vientisą piešinio raštą.

Noriu sugrįžti prie parodoje eksponuojamų darbų. Pirmoje salėje dauguma kūrinių – kompozicijos, kuriose vaizduojama moters figūra. Žmogus Eglės kūryboje atsirado prieš kelis metus. Tačiau šie darbai, nors skirtingai savo tematika, nėra stipriai atitrūkę nuo likusių paveikslų. Visuose darbuose dailininkės stilius lieka tas pats, ornamentika, kurioje ne tiesmukiškai, tačiau aiškiai jautiama lietuvių liaudies tek-

rinkta dvidešimt, ne vyresnių kaip 28-erių metų muzikantų. Konkurso dalyviai buvo pakviesti išliškomi organizatorių lėšomis. Gabrielius Alekna ne tik laimėjo II vietą ir piniginę premiją, jis taip pat buvo pakviestas į 2000 metų vasarą Sapporo mieste (Japonijoje) vyksiantį Pacific Music festivalį. Vinas muzikanto išlaidas ir kelionę apmokės organizatoriai, o filmuojantys įrašytą konkurso laureatų koncertą platins Hilton Head Orkestra.

Birželio 5 d. Vilniaus universiteto didžiojoje Štargos kieme įvyko koncertas, skirtas smuikininkui, dirigentui Yehudi Menuhin (1919-1999) atminai. Nuotr. Eltos

stiles dirbinių įtaka. Tai trikampių, eglutės, kryželių ornamentai, išstipstantys erdvę ir vėl netikėtai atsirandantys plokštumoje. Pati dailininkė yra sakiusi, kad lietuvių audiniai, jų spalvos ir piešiniai, yra palikę gilų pėdsaką, jai dar bestudijuojant ir vėlesnėje jos kūryboje.

Taigi – ar paveikluose vaizduojamas žmogus, kriauklės, drugelių sparnai, kurie greičiau virsta abstrakcija, negu realistiniu motyvu, visur yra jautiamas vientisumas, ne tik dėl to, kad viskas yra atlikta ta pačia technika ir išlaiko ryškų menininkės braižą, tačiau taip pat daugumą darbų jungia ta pati kalba apie būtis, visatos, egzistencijos prasmę. Erdvės pojūtis yra kiekviename darbe: ar tai ninkė, ji turi nemažą patirtį, yra sukūrusi įvairių funkcinių ir dekoratyvinių odos dirbinių.

Rastarojo meno dailininkės kūrybą galėčiau susieti su jos patirtimi, kurią įgijo, dirbdama kaip odininkė ir tekstilininkė. Piešinių ornamentika, linijos, spalvinis plėmus be tarpikali galima vaizduoties perkelti į jau nuostatus kilimus. Šią retą techniką, kuria dabar dailininkė kuria, ji yra naudojusi anksčiau, kuomet ruošė projektus ir eskizus bosimiems tekstilės darbams. Dirbdama šia technika, dailininkė naudoja vašką, temperą ar guašą. Dažų sluoksniai dėdami vienas ant kito, raizmos linijos, kurios, persipindamos viena su kita, palieka išpūdi, tarsi siūlai ar audinių sluoksniai dengtu vienas kitą, iš to išaugindami vientisą piešinio raštą.

Noriu sugrįžti prie parodoje eksponuojamų darbų. Pirmoje salėje dauguma kūrinių – kompozicijos, kuriose vaizduojama moters figūra. Žmogus Eglės kūryboje atsirado prieš kelis metus. Tačiau šie darbai, nors skirtingai savo tematika, nėra stipriai atitrūkę nuo likusių paveikslų. Visuose darbuose dailininkės stilius lieka tas pats, ornamentika, kurioje ne tiesmukiškai, tačiau aiškiai jautiama lietuvių liaudies tek-

subtilios technikos pagalba yra sukuriamas begalinės erdvės pojūtis.

Galima būtų kalbėti apie kiekvieną darbą atskirai, tačiau norėčiau apibendrintai išskirti keletą ciklų. Tai – anksčiau minėtos moterys, naujas žingsnis dailininkės kūryboje. Drąsa ir stiprus braižas ryškiai matomas ne vien todėl, kad moters figūra, kaip pagrindinis motyvas, atsiranda pirmame plane, tačiau taip pat atsirandancia nauja spalvų gama, kontrastais, kurie rodo, kad menininkė yra ieškojimų kelyje. Kiti ciklai, kuriuose yra kriauklių, drugelių motyvai, virsta tik priemone dailininkei kalbėti apie gyvenimo prasmę ir egzistencijos trapumą. Ornamentiniai darbai yra labai dekoratyvūs, išlaikantys rimtį ir suikauptumą. Norėčiau išskirti „Laiškus“. Tai paveiksliai, išsiakiantys savo spalvomis, visiškai balti su vos matomu žalsvu piešiniu – krintančiais lapais.

Visi paveiksliai parodoje labai vientisi: juos jungia spalvos, linijų ornamentika, ta pati technika. Tačiau kiekvienas jų unikalus, su savo mintimis ir turiniu.

Nora Aušrienė

LORDUI YEHUDI MENUHIN SKIRTAS KONCERTAS

Pazaislio vienuolyne birželio 6 d. įvyko koncertas, skirtas legendinio smuikininko bei dirigento lordo Yehudi Menuhin (1916-1999) atminimui. Jo mežu skambėjo F. Šuberto simfonija Nr. 4 ir Dž. Rosinio „Stabat Mater“. Abu kūrinius dar būdamas gyvas Pazaislio festivaliui parinko pats lordas Y. Menuhin.

Pirmą kartą Lietuvoje ir festivalyje griežė Lenkijos orkestras „Simfonia Warszawa“, kurį prieš penkiolika metų įkūrė Y. Menuhin. Koncerte

taip pat dalyvavo solistai iš Vokietijos, Portugalijos, Austrijos, Lietuvos bei Kauno Lonestybinis choras, dirigavo Londono simfoninio orkestro, dirigentas William Boughton.

Daugelio pasaulio festivalių, filharmonijų bei fondų prezidentas, 26 mokslo įstaigų garbės daktaras, UNESCO-geros valios ambasadorius šią vasarą Lietuvoje būtų viešėjęs septintąjį kartą. Pasak Pazaislio festivalio koordinatojus, Kauno filharmonijos direktoriaus Justino Krėplės, Y. Menuhin labai vertino Lietuvos muzikantus bei svajavo su jais vienuolynė atlikti šiuos kūrinius. (Elta)

Leidiniai

ISPANIŠKI MIRTIES PĖDSAKAI

„Baltų lankų“ leidyklos serija *Rinktinė lietuvių poezija* papildė — greta H. Radausko ir T. Venclovos rinkinių — A. Mackaus *Trys knygos*. Subtili knygelė, be didžiulių komentarų, be milžiniškų straipsnių, tik su dviem atsisveikinimo kalbomis: V. Kavolio ir Z. Katiškienės. Trys svarbiausi eilėraščių rinkiniai — dar vienas, būtinas atsigręžimas į Mackų, idomų ne tik kaip originalų klasiką, bet ir dėl savo netradicijos išieivui padėties. Jis — išieivijos poetų generacijos žmogus, po aklinių sienų subyrėjimo, kaip ir visi jie lyg ir naujai turėjęs pasirodyti, lyg ir „neatrastąja žeme“ turėjęs virsti. Ir visgi su juo buvo kitaip.

A. Mackus Lietuvą pasiekė anksčiau negu kiti egzilio poetai. 1972 m. Lietuvoje buvo išleista jo knygelė. Tik tas su naukinimas, tragizmo patirtis buvo kitaip pristatyta; buvo jaunimosi etapas, tačiau klaidingas, ne tie kontekstai, jam buvo įrašyti. Todėl po Atgimimo mus užgriuvusios išieivijos poezijos kontekste Mackaus poezija „bombos“ įspūdi nepadarė. Ji imta tik autentiškiau suvokti. Va, šita vieta įdomiausia: Nagio visiškai nebuvo, Nyka-Niliūnas atėjo iš nežinios, Lionė Suteima visai negirdėta, bet Radauskas ir Mackus buvo anksčiau. Tuo metu jie lyg buvo ir

Dabar gi yra naujų kontekstų perskaitymo metas. Skaitai ir matai — kažkoks siurrealizmas, kažkoks kubizmas, kažko iš modernios literatūros, modernaus meno pasiimta. Vientiso vaizdo sudarymas, suaižymas, sužeisto daikto ekspliciacija, vizualaus ornamentikumo stilistika, pagaliau visa kokio negatyvumo prioritetas (ne jo pergale, bet valdžia). Yra natūrmortas mirusios ir sudėliotos gamtos, kurį Mackus labai sėkmingai pirmą kartą lietuvių literatūroje panaudoja. Ir vis tik neapleidžia dviprasmiškos padėties nuojauta. Minimų tendencijų žodžiai „kažkoks, kažkoks“ leidžia galvoti, kad iš tiesų Mackaus poezija dar nėra perskaityta, dar ne visi kontekstai įrašyti. Tačiau, kita vertus, šiek tiek spūdis, kad per tuos dešimt metų jis yra per daug perakaitytas, idėtas į aiškias, nekintamas rėmus, išsifruoti visi vaizdiniai.

Iš tiesų, Mackaus eilėraščių egzistuojančio perskaitymo nepaneigai — jis daugiausia siejasi su išieivijos išgyveni-

mais, su egzilio patirties reikšmėmis, su tragiško asmeninio gyvenimo įrašymais, ir, kaip visi perskaitymai, toks jis yra uždarytas pats savyje, išaiškintas ir nusistovėjęs. Bet dėl nusistovėjusio aiškumo intriguoja ir kitaip išskaityti. Galėtų būti bandymas skaityti jį kaip neokspresionistinį (neokspresionizmas mūsų literatūroje nebuvo ryškus) poetą. Yra Mackaus poezijoje vaizdo drastika, riksmas, — dar vienas skaitymo variantas. Galima atrasti, kad Mackaus poezija — grafas mišinys tarp angliškos literatūros, minties, idėjų prasme (iš dalies ir eilėraščių konstrukcijos) ir emocinio, vaizdinio prado, ateinančio iš ispanų romanų, iš Lorkos poezijos. Kas sukimba iš tų dviejų literatūrų — tai intriga, kurią galime perskaityti Mackaus eilėraščiuose. Lygiai tiek, kiek jis gręžiasi į lietuvių folklorą, raudą, į maldą, o tiksliau į litanią, lygiai tą patį jis girdi — intonavimo pagrindu — ispaniškame romanse. Per intonavimo tapatumą pritraukiami vaizdiniai, siužeto atplaisos, santykis su pasauliu.

Konkrečiai iš Lorkos pasiimta mirties adoracija arba kalbėjimas per mirtį ir apie mirtį. Ko gero, tai yra tam tikras kodas arba mokykla, kaip kalbėti apie negatyvią patirtį. Tai, ką Ispanija išgyveno maždaug 30-taisiais metais, pateikė literatūrinės raiškos pavyzdį, tikusį egzilio patirties. Tai yra mokymasis išieivijos mirties interakcija.

Negatyvi patirtis, mirties adoracija, desperatiškumas, atvirai demonstruojamas jausmas — skamba iškilmingai ir bauginančiai. Paneigimai šiuolaikiniam žaidžiančiam žmogui gali būti ne tik atstumiantys, bet ir visai nepriimtini. Kyla klausimas, ar tokių pirmųjų poezija gali būti skaitoma vakerais, ar ji gali suteikti „teksto malonumo“ pojūtį. Iš klausimą reikia atsakyti taip: tai yra kitokio malonumo skaitymas. Jo modelio principas tas, kad skaitydamas gali galvoti. Taigi ši poezija iš dalies reikalauja intelektualinio pasiruošimo. Bet ją galima skaityti visiškai emociiniu kodu. Mackaus poezija neramina, provokuoja ir provokuoja galvoti, bet veikia visų pirma savo emociiniu santykiu ir vaizdais, kurie provokuoja jausminį išgyvenimą.

Jurga Perminaitė

ALGIMANTAS MACKUS

Mirtis yra pasenęs ir nuvėjęs sauleleidis virš Lietuvos gamtovaizdžio: pavasary saulūštį ištėkėjo už svetima kalba prašnekusio mėnulio. Mirtis yra iškrypėliai malūnai, už auksinę kriną ir žvarbią vėjo pusę: vidurnaktį išlindko mergina slapta sumaltą padienio darbo grūdus.

Mirtis yra fanatiški artojai, apakęs kraujo sakramentas su žeme: kaip žvėrys sužeisti pakyla jie iš guolių ir dūžta atsimušę į cementą vakare. Mirtis yra į frontą sugrąžinti pikti ir ciniški kareiviai su medaliais: į šviną puolę išbėdę mergina, netekus asarų išverkti savo daliai.

Mirtis yra pageltę manuskriptai, senųjų knygų tituliniai lapai: pelėsių kronikos ir išnykimo daton surišo žilas Vilniaus antikvaras. Mirtis yra į patį žemės turtą išėjusių kolonijų žemėlapiai: į prievartą paklojo Marija — į krikštą — savo kūno liemenį.

Mirtis yra iš Afrikos žemyno įtraukti naujų respublikų vardai istorijos žabangon: netekus žado, klupo negrė Marija, suspaudus ankštą amuletą rankom. Mirtis yra sunaikintos valstybės, žemėlapiuos ištrintos upės iki marių: dainuoja sausrą negrė Marija lelijų, ledo ir lietaus kalba.

Mirtis yra spalvoto stiklo ir vandens, archyvuose neblunkantis kolazas: su saule atsikėlė mergina, su saulute atsikėlė į patalą. Mirtis yra prieš juodą arba baltą alyvų kalną ir ugnies pamokslą: dainavo sausrą, gimdo Marija į mirtį, kaip išnykusį gamtovaizdį.

Tolsta mūsų egzilė, tolsta mūsų kalba. Žilvine, Žilvine! be spalvų plyta puta.

Kraujo neįmatuosi, šlaunuo neįdalinsi. Žilvine, Žilvine! ką pasirinksi?

— Kas yra duota, kas yra išrinkta? — Žemė duota, mirtis išrinkta.

— Kas yra duota, kas yra išrinkta? — Nieko neduota, tik viskas išrinkta.

Į Egles pasaką grįžta puta. Žilvine, Žilvine! Tui tiek ir tebuvo duota, tui tiek ir tebuvo skirta.

Chapel B, Chicago

PLATELIŲ 560 METŲ JUBILIEJUS

Jurgis Gimbutas

Plateliai. Serija: Lietuvos valstai. Leidykla „Versmė“, studija. Rašoma apie tradicinius verslus (žemdirbystė, iliustruota. Redakcinė komisija: V. Maciekus (pirmininkas), V. Milius, K. Misius, M. Kazakevičiūtė, P. Krikščionas, M. Slušinskaitė ir P. Jonušas. Knygos išleidimą rėmė Lietuvos architektų sąjunga ir Lietuvos tūkstantmečio direkcija. Tirazas 2000. Knygos pabaigoje duota tokia santrauka: „Plateliai į Žemaitijos ir visos Lietuvos istoriją įėjo kaip vienas iškilnesnių ekonomikos ir kultūros centrų. Unikalus Platelių ežeras ir jo vaizdingos apylinkės savo pirmą pradedant gamta ir archaiškais sodybomis nuo seno žavi kiekvieną čia apsilankantį. Todėl, kuriant Žemaitijos valstybių parką, neatsitiktinai buvo apsisota ties Plateliais.“

„Monografijoje apibūdinama Platelių valstaičių istorija, pateikiama politinių kalinių ir tremtinių atsiminimų, skel-

Nuotr. A. Stasiulio.

se, kalendorinius ir šeimos (gimtuvių, krikštynų, laidotuvių) papročius, kapines, liaudies mediciną ir sanitariją, liaudies meteorologiją ir kt. Spausdinamas didelis, per pastaruosius 70 metų užrašytos tautosakos pluoštas, Platelių apylinkių vietovardžiai.“

Būtų per daug suminėti čia visus 47 straipsnius ir jų autorius. Išskiriame pagrindinius, ilgiausius, pakankami moksliskus: Kazio Misiaus istorinė tematika, 107 puslapiai; St. XVI a. pradžioje. Dabartinė Buchavetko apie mokyklą 1941-1944 metais — 42 p.; Jūratės Korsakaitės užrašyti tremtinių atsiminimai — 39 p.; Virg. Jocio Berzoro istorinė — urbanistinė raida — 38 p.; Pov. Krikščiono ir Aušros Žickienės parengti tautosakos tekstai — 172 puslapiai. Knygos turinys pakartotas anglų kalba, tačiau santraukų nėra.

Atrinksiu keletą idomųjų, o jų toje knygoje daug. Pirmiausia apie veikalo ištakas. 1991 metais Platelių seniūniją tyrinėjo Vilniaus universiteto kraštotyrininkų ramuva. Dirbo 108 kraštotyrininkai, vadovavo dešytojas Venantas Matiekus. Beveik pusė ekspedicijos dalyvių buvo etnografinės medžiagos rinkėjai, jiems vadovavo prof.hab.dr. Vacys Milius. Darbavosi dar 9 istorikai, 11 kalbininkų, tautosakininkai. Knyga parengta toje ekspedicijoje surinkta medžiaga, literatūros šaltiniai ir archyvais. Plateliai parodyti 1526, 1585, 1613 metų žemėlapiuose, o dokumentuose paminėti XV amžiuje. Apie šimtą metų Platelių valstius priklausė Kęsgailoms. Apie 1536 m. Platelių vietininku karalienė Bona Sforca paskyrė Jurgį Bilevičių. Jai mirus, Plateliai atiteko jos sūnui karaliui Žygimantui Augustui.

Jau 1551 metais Plateliai vadinami miestu, nors turėjo apie 40 sodybų. XVII-XVIII amžių sandūroje ten pradėjo kurtis žydai. 1795 m. inventoriuje mieste nurodyta 40 krikščionių ir 13 žydų šeimų. 1833 m. miestelyje buta 55 medinių namų, 517 gyventojų. Tuo metu parapinėje mokykloje buvo beveik 30 mokinių. Mokyta lietuviškai ir rusiškai. Po 30 metų mokinių skaičius išaugo: Kazio Misiaus padvigubėjo. Bažnyčia įsteigta 1923 m. Plateliuose buvo 645 gyventojai, maždaug tiek pat ir po 60 metų.

Monografijoje surašytos Platelių ir Gintališkės valsčių gyvenvietės. Stebina kai kurių kaimų dydis (1923 metais): Babrungėnai su 240 gyventojais, Berzoras — 326 gyv., Dovanai — 342 gyv., Gilaičiai — 338, Medsedžiai — 275 gyventojai. Nuostabus yra Platelių ežeras: 7 salos, plotis iki 3,4 km, gylis iki 50 metrų. Vidutinis ežero lygis yra 146 m virš jūros lygio, o surenka yra kelios puikios ežero nuotraukos. Kita ypatinga fotografija rodo Berzorą palei Platelių ežerą iš lektuvo. Berzorą žavėjosi leva Simonaitytė, Česlovas Kudaba, dailininkai Antanas Gudaitis, Adomas Galdikas, Viktoras Vizgirda (knygoje klaida: A. Vizgirda). Jie visi įamžino tą žavų Žemaitijos valstybinio parko kampelį savo kūriniuose.

Vaizdingi ir originalūs Platelių apylinkių vietovardžiai. Pateiksiu kelis pavyzdžius iš K. Eigmno ir N. Michailovo paskelbto sąrašo, kuriam skir-

ti 27 knygos puslapiai: Babrungas — upeliai ir ežeras, Iešnalis — ež., Žiedelis — ež., Auksalės sala ir miškelis, Kikilinė — sodyba, Kunigo upė (įteka į Platelių didįjį ežerą), Gaidsalė, Mizlaukis, Pikt-ezeris, Bildekis — pieva, Vilk-subinė (kaimo dalis), Patūziai — kaimas, Rojinis kalnas, Buivydinė — buvusi sodyba, Kirkininė — miškas, Bried-laukė (pieva), Briedsalė (ežere), Klynukas — ežero valksna, Prysūpis — kita valksna, Ožkos rėžis.

Dar verta stabeletti ties buv. karališkuoju Platelių dvaru dėl jo spalvingos, gal ir skandalingos istorijos, kuriai skirta keletas K. Misiaus puslapių. Rusijai pavergus Lietuvą, 1797 m. caras Povilas I padovanojo iš Prancūzijos atkakusiam Marijonui Šuazeliui Platelių seniūniją. Jo sūnus grafas Oktavijus Šuazelis susituokė su grafaite Sofija Tyzenhauzaitė iš Rokiškio. Jau anksčiau Sofija buvo pažįstama su Napoleonu, o po to privaciai draugavo su Rusijos caru Aleksandru I Taujėnuose ir Vilniuje. Jiedu buvo susitikę ir Varšuvoje. Tasai caras buvo Sofijos sūnaus Aleksandro krikštėvis. Grafiene Sofija parašė 5 knygas, jų tarpe *Barbora Radulaitė* ir romanas *Halina Oginskytė arba švedai Lietuvoje*. Pastarasis kūriny — apie Žemaitiją, švedų puolimą Platelių pilį. Jinai parašė dar atsiminimus apie carą Aleksandrą I (išleisti Paryžiuje 1829 m. ir vėl 1862 m. prancūzų kalba). Po vyro mirties 1840 m. Florencijoje Sofija Šuazeliene su sūnum Aleksandru apsigyveno Plateliuose. Jauniausias Sofijos sūnus Liudvikas gyveno Plateliuose iki 1940 metų pabaigos ir išvyko Prancūzijos, gavęs jos pilietybę. Lietuvos žemės reforma nelietė svetimų piliiečių, tad ir Šuazelis valdė daug žemės ir miškų, už kuriuos veliau gavo apie 2 milijonus litų. Jis mokojo kalbėti žemaitiškai, buvęs labai apsi-leidęs senbernis. 1930 m. į Platelius iš Kauno ištrėmiamas buvęs ministras pirmininkas Augustinas Volde-maras visus metus praleido L. Šuazelio dvare. Feliksas Bugai-liškio ir Zigmo Tiliušio pa-stangomis Platelių dvaro meno turtai pateko į Telsių „Alkos“ muziejų: apie 100 pa-veikslų, per 1.000 dokumentų, brangių baldų, indų. Pasku-tinysis Šuazelis nenorėjo tu-rėti nieko bendra su Lietuva.

Platelių monografija yra į-troji tos serijos. Kitos dvi yra *Zagare* ir *Obeliai*.

Nuotr. Algio Jakšto.

Kompozitoriaus Benjaminio Gorbulskio (1925-1996) dainų rinkinys, kurį gegužės pradžioje išleido bendras firmos „Somba Records“ ir Vilniaus plokštelių studijos padalinys, įrašyta 12 populiarių aštunto ir devinto dešimtmečio hitų. Buvo išleista kasėtė ir kompaktinio disko versija. Nuotr. Eltos.

LOS ANGELES „SPINDULIUI“ 50 METŲ

Šiais metais birželio 27 d. Hollywood Palladium salėje „Spindulys“ ruošia 50-ties metų veiklos jubiliejaus šventę.

Ansambli, tuomet labai mažą sekmadienines mokyklos mokinių šokėjų grupę, 1949 m. pradėjo Ona Razutienė, tos mokyklos mokytoja. Vėliau, išmokusi liaudies dainų ir šokių, grupė tapo „dainų ir šokių grupė — jaunimo ansambliu“, globojamu Šv. Kazimiero parapijos ir visų Los Angeles lietuvių, besirūpinančių išlaikyti lietuviškumą augančiose kartose.

Apie 1957 m. ansamblis išsiplėtė už mokyklos ribų, įsijungė į Lietuvos Bendruomenę. 1977 m. pasirinko labai simbolišką vardą „Spindulys“, kuris spindėjo ir spindi ne vien tik Los Angeles lietuviams... Jau 1954 ir 1955 m. atliko programas International Institute, supažindino amerikiečius, kurie beveik nieko nežinojo apie naujus ateivius lietuvius.

Per tuos 50 metų „Spindulys“ dalyvavo visose tautinių šokių šventėse, nuo pat II Dainų šventės Čikagoje bei Toronto; šoko ir dainavo Disneyland, Pasaulinėse parodose New York ir Spokane, WA. Pasirodė per televiziją (1961 m.), dalyvavo įvairiuose amerikiečių renginiuose. 1965 m. už puikų pasirodymą Hawthorn apdovanotas taure.

1977 m. gastroliauvo: Vokietijoje, Italijoje, čia dalyvavo audiencijoje pas popiežių Paulių, kuris suteikė ansambliui specialų palaiminimą. Po to kelia-

vo į Šveicariją, Prancūziją ir Angliją.

1982-1983 — Australija! Dalyvavo Lietuvos dienose Melbourne ir Sydneyje. 1985 m. Pietų Amerikoje; puikiai pasirodė Sao Paulo (Brazilija), Montevideo (Urugvajus) ir Buenos Aires (Argentina) lietuviams. Įdomu, kad Australijos ir Pietų Amerikos lietuviams stebino ansamblio jaunimo taisyklinga lietuvių kalba...

1987 m. vasario 28 d. „Blynų baliaus“ programos metu „Spindulio“ vadovė O. Razutienė staiga iškeliavus į amžinybę, jos darbą tęsia dukterė Danguolė, su nemažene energija ir pašventinimu jaunimui.

„Spindulys“ ir toliau spinduliuoja visose švenčių renginiuose. 1994 m. išleido puikiai pagamintą vaizdajuostę *Mes dainuojame* ir 326 puslapių knygą *Ona Razutienė ir Los Angeles jaunimo ansamblis*. Danguolė sėkmingai tęsia motinos pradėtą darbą. Tėvai, kadaise šokę ir dainavę ansamblyje, dabar veža į repetitijas savo vaikus, kai kurie — vaikaičiai, nuoširdžiai remia ansambli. Ansamblis turi gražaus prieauglio, gražaus jaunimo ir, dideliu mūsų džiaugsmui, dar ilgai mums spinduliuos.

„Spindulys“, padedamas buvusių „spindulių“ komiteto, kruopščiai ruošiasi šiai ypatingai šventei — Auksiniam Jubiliejui, ir kviečia lietuvius gausiu atsilankymu moraliai ir materialiai paremti jaunimą.

V. Baltušienė

POEZIJOS MYLĖTOJŲ ŠVENTĖ

Poezijos ir dokumentikos popietė Clevelande buvo nedrąsiai ruošta, abejojant, ar atsiras pakankamai poezijos mylėtojų paskirti jai šviežią, gailią, gamton viliojančią pavasario sekmadienio popietę. Ir štai gegužės 23 d. Clevelande jų atsirado tiek, kad pokėjis ir konferencijų kambarį žiūrėti „dokumentikos“, teko gerokai pasispauti ir pridėtinių kėdžių atsinešti.

Popietę organizavo LB Clevelando skyriaus valdyba su Dievo Motinos parapijos reikšminga talka. Popietę vedė valdybos kopirmininkas Raimundas Šilkaitis. Pagal programą savo poeziją skaitė Dalia Staniškienė (ją pristatė Birutė Kasperavičienė); Aurelija Balašaitienė (pristatė Dalia Puškorienė); Balys Auginas (pristatė Dainius Degėsis); Vytas Landsbergis (pristatė Remis Bistrickas). Taip pat buvo pakviestas atsistatintis svečias Liutauras Degėsis ir pristatytos Balio Gaidžiūno poezijos premijas laimėjusios mokinės

Vaiva Bučmytė bei Aurelija ir Žavinta Maleckaitės.

Dalia Staniškienė, kurios poeziją iki šiol skaitėme periodinėje spaudoje, pirmąjį savo eilių rinkinį „Einu namo“ išleido prieš porą metų. Jos poezija — šilta, asmeniška, pilna meilės šeimai, pilna gyvenimo džiaugsmo, vidinės harmonijos, dėkingumo Dievui ir visiško pasitikėjimo Juo.

Aurelija Balašaitienė, žurnaliste, rašytoja ir poetė, daug rašanti periodinėje spaudoje, išleidusi keturias beletristikos knygas, savo poezijos rinktinę ruošia išleisti Lietuvoje. Iki šiol jos eilės buvo spausdinamos periodinėje spaudoje. Jos skaitytos poezijos temos — abstrakcijos ir ganėtinai tamsios: tai žmogaus didybė ir menkystė; tai kietos širdys — ir pasaulio, ir žmogaus; tai vienuma ir nevilnis, keliantis mintis kaip piktus milžinus, su kuriais negali kovoti.

Balys Auginas, žinomas ir patyręs poetas, yra išleides keturis poezijos rinkinius. Jis

Los Angeles LB jaunimo tautinio ansamblio „Spindulys“ šokėjai po pasirodymo Baltic American Freedom League. Kairėje — ansamblio vadovė Danguolė Varnienė.

Buvę aktyvūs LB jaunimo ansamblio „Spindulio“ nariai (iš kairės): kun. G. Grušas, T. Dablys, D. Varnienė, L. Polikaitis. Kun. G. Grušas, svečiuodamasis Los Angeles mieste Velykų rytą pašventino kryžiu, kuris po to buvo nuvežtas į Toronto kryptį kalną.

kalbėjo apie mintį, lengvą, aštrią, tylią, meilią, kurią jis sodina į eilėraščių lyg rožę. Jo eilės gražios, pilnos gražių rimų (mintį — nusikinti, krūtinę — nusiminti ir pan.) ir personifikacijų: paukščiai kalbina miškus ir kabina savo giesmes ant šakų, kad šie nebūtų liūdni ir nebylūs; vilnis baltą žlugtą skalbia ir plepa, o putai, betirpstanti iš juoko, audžia. Itin dažnai prasi-veržia tėvynės ilgesio, laisvės troškimo motyvai.

Svečias iš Lietuvos Vytas Landsbergis — savo draugams tiesiog „Vytukas“, keturių vaikų tėvas, prisistatė kaip nesubrendėlis poezijoje, nes, anot Marcelijaus Marti-naičio, kuo žmogus daugiau bręsta, tuo jis skaidrėja. O Vytas poezija esanti niūri. Jis, jau parušęs spaudai rinkinį „Sapnininkas“, paskaitė eilių — sapnų apie išvežtus angelus ir mongolų, skaičiuojantį lakštingalą ir nematantį, kaip mažąją skaičius jo saugomų vaikų, apie meilę ir žveimėjimą poeto asmeniu ir kūryba, gaila, kad ne visi informacijos šaltiniai jį kuriant buvo panaudoti.

Ona Šilėnienė

PALYDĖTA POEZIJOS PAVASARIO PAUKŠTĖ

Trumpų eilėraščių skaitymais ir senosiomis žydų giesmėmis Vilniaus universiteto Kazimiero Šarbievijaus kieme gegužės 30 d. baigėsi 35-asis Poezijos pavasaris.

Baigiamajame Poezijos pavasario vakare įteiktas daug prizų. Geriausias poezijos skaitytojų aktorė Edita Zizaitė apdovanota Vilniaus miesto savivaldybės kultūros skyriaus prizų. Už lietuvių poezijos vertimus į užsienio kalbą „Vartų“ galerijos dėvama — paveikslas atiteko viešniai iš Švedijos Anai Harison. „Arkos“ dailės galerijos prizą už Rainerio Marijos Rilkės vertimus į lie-

tuvių kalbą pelnė vertėjas Antanas Gailius. Dienraštis *Lietuvos rytas* apdovanojo poetą ir eseistą Valdą Kukulą už geriausią esė *Poezijos pavasario almanache*. Poetas Vladas Brazdušas tapo Vilkaviškio rajono savivaldybės prizininku.

Atsiveikindamas su siemine poezijos paukšte, savo kūrybą skaitė 1999 metų „Poezijos pavasario“ laureatas Jonas Juškaitis, kiti lietuvių poetai, šventės svečiai, rankiniai vargonėliais grojo ir archaiskas giesmes giedojo Mėcislovas Litvinskis.

LIEUVIŲ EGZODO LITERATŪROS PARODA

Lietuvių išėvių kultūros ir literatūros faktai bei įvykiai atskleidžiami parodoje „Išėje sugrįžti“, kuri birželio 4 dieną, penktadienį, buvo atidaryta Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune. Joje ekspozuojama daugiausia išėvių rašytojų per paskutinį dešimtmetį dovanota literatūrinė medžiaga.

Dvi muziejaus salės, skirtos šiai parodai, apima tris išėvių kultūrinio-literatūrinio gyvenimo laikotarpius. Pirmojoje salėje ekspozuojama literatūrinė spauda, žymiausių rašytojų kūryba, premijuotos knygos. Ši salė skirta rašytojams, savo kuriniais žinomiesiems dar nepriklausomai Lietuvoje — Vincui Krėvei-Mickevičiui, Ignui Seiniui, Faustui Kiršai, Bernardui Brazdušui, Jonui Aįstui. Antroje ekspozicijos salėje atsiveria dar platesnė ir įvairinė išėvių kultūrinio-literatūrinio gyvenimo panorama.

Atidarymo šventėje dalyvavo rašytojai Bernardas Brazdušas, Kazys Bradūnas, Kazys Almenas, Rimvydas Šilbajoris. Ištraukas iš lietuvių išėvių kūrybos skaitė aktorai Virginija Kochanskytė ir Laimonas Noreika, smuiku groja Undinė Kukareniėnė. (Elta)

SANTAROS ŠVIĖSOS KONFERENCIJA

1999 m. birželio 17-30 d.
Vilnius-Anykštis

PROGRAMA

Birželio 17 diena: „Valdžia, žiniasklaida, visuomenė“

Vilniaus universiteto Teatro salė, 10 val.

LR prezidento Valdo Adamkaus sveikintamas Algis Miekėnas „Laisvos spaudos reikšmė“
Laura Bielinis „Politinių stereotipų įtakos žiniasklaidai“
Zenonas Rekašius „Pora erzinančių reikšmingų Lietuvos vidaus ir užsienio politikoje“
Moderuoja Arvydas Šliogeris

Saulius Stoma „Žiniasklaida, pūrvasklaida, kvailiasklaida“
Inga Nausėdienė „Trys Lietuvos dienraštiai („Lietuvos rytas“, „Lietuvos aidas“, „Respublika“) apie tautines mažumas Lietuvoje.“
Saulius Žukas „Ko bijo Lietuvos žmonės“
Moderuoja Kęstutis Petrauskis

Vakarinė programa: „Utopio perversijos“ Musikos akademijos studentų pasirodymas „Meno forte“, ref. Jonas Vaitkus, 18 val., Bernardinų g. 8/8.

Birželio 18 diena: „Istorijos tikrumas“

Anykščių poilsio namai „Šilelis“, Vilniaus g. 80, 11 val.

Jūratė Kiaupienė „Kas yra istorijos šaltinio tiesa: LDK XVI a. politinės istorijos interpretacijos ir tikrovės problema“
Reinas Raudas „Istorijos dramblis ir penki akli“
Moderuoja Egidijus Aleksandravičius

Antanas Kulakauskas „Istorija, kultūros ekologija ir senų naujų pilių statyba“
Diskusija „Ar įmanoma tinoti, kaip buvo iš tikrųjų“
Dalyviai: Egidijus Aleksandravičius, Algis Miekėnas, Rita Trimonienė, Vytautas Urbanavičius, Albinas Kuncevičius,
Moderuoja Irena Vaišvilaitė

Vakarinė programa:
Archeologijos archyvų video programa (iš V. Urbanavičiaus kolekcijos), 19 val. programa
Akustinės muzikos koncertas „Laimės tibury — meilės spindulys“. Dalyvauja Rokas Radzevičius ir Aistė Smilgevičiūtė. 20.30 val.

Birželio 19 diena: „Populiarieji kultūra“

Anykščių poilsio namai „Šilelis“, Vilniaus g. 80, 10 val.

Gintautas Maziškis „Simbolinis mąstymas ir populiariji kultūra“
Mindaugas Kvietkauskas „Reklamos tradicija Lietuvoje: diskurso raida iki 1940-ųjų“
Virginijus Kintėnaitis „Vartojimo galia: tarp išlavinto vizualumo ir vizualinio teroro“
Moderuoja Gintautas Maziškis

Rokas Radzevičius „Lietuvos roko genezė: 7-8 dešimtmetis“

Diskusija „Populiarieji kultūra Lietuvoje“. Dalyvauja Aurelijus Katkevičius, Edmundas Malokas, Marijus Mikutavičius, Šarūnas Nakas, Irena Smetonienė
Moderuoja Kazys Almenas

Vakarinė programa: K. Ostrausko pjesės „Hamletas ir kiti“ skaitymas. Kauno akademinio dramos teatro aktorai, ref. Erika Stankevičiūtė. 19 val.
Lietuvos video menininkų darbų peržiūra: „Video be naratyvo“. Pristatys Sonata Žalneravičiūtė. 20 val.

Birželio 20 diena: „Teatras ir kiti menai“

Anykščių poilsio namai „Šilelis“, Vilniaus g. 80, 10 val.

Rimvydas Šilbajoris „Autoriaus rolė Kosto Ostrausko pjesėse“
Gytis Padegimas „Šalies teatrinė bendruomenė: pasaulinės sėkmės ir duobės kasdienybė“
Vaidas Šeferis „Škiepai nuo nevilnis (pasaulio prasmingumas Algirdo Landsbergio dramose)“
Moderuoja Vaidas Jauniškis

Diskusija „Šiuolaikinė dailės situacija: tepti ar tapti“. Dalyvauja Laima Kreivytė, Agnė Narušytė, Vytenis Rimkus, Jonas Valatkevičius.
Moderuoja Kęstutis Nastopka

Baigiamasis puslapis.

Vakarinė programa: „Laimės tiburio užgesinimas“

Norintys dalyvauti konferencijoje Anykščiuose, prašome registruotis ALF namuose (Šv. Jono g. 5) tel. 22 36 98, faks. 22 36 91, darbo dienomis nuo 11 iki 18 val.

Poezijos pavasario 99 almanacho redaktorė Janina Rilkė (kairėje) ir sudarytojas Benediktas Januševičius gegužės 19 d. dalyvavo knygos sutiktuose „Vagos“ knygyne. Nuotr. Eltos